

Krzysztof Gawron, Piotr Maleszyk

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Instytut Ekonomii i Finansów

KG: krzysztof.gawron@mail.umcs.pl, <https://orcid.org/0000-0002-7770-1679>

PM: piotr.maleszyk@umcs.pl, <https://orcid.org/0000-0002-6792-8693>

Zagraniczne migracje absolwentów szkół średnich na przykładzie województwa lubelskiego

Zarys treści: Celem artykułu jest identyfikacja i ocena natężenia, selektywności i kierunków zagranicznych migracji pomaturalnych, które pozostają dotychczas bardzo słabo rozpoznane. Autorzy wykorzystali unikalne dane pochodzące z pięciu edycji badań losów absolwentów szkół średnich realizowanych w Lublinie w latach 2016–2020, które dostarczyły informacji o migracjach zagranicznych 572 osób. W artykule przeanalizowano skalę i strukturę zarówno migracji edukacyjnych, jak i ekonomicznych. Na podstawie informacji o wyniku egzaminu maturalnego potwierdzono pozytywną selekcję w odniesieniu do migracji edukacyjnych i negatywną selekcję w odniesieniu do migracji ekonomicznych. W dyskusji wykorzystano wywiady z uzdolnioną młodzieżą, oceniając migracje absolwentów zarówno z perspektywy teorii migracji, jak i konsekwencji dla regionu wysyłającego.

Słowa kluczowe: migracje pomaturalne, migracje zagraniczne, migracje studenckie, kapitał ludzki, województwo lubelskie

Wstęp

Migracje kapitału ludzkiego są uznawane obecnie za ważny mechanizm pogłębiający nierówności rozwojowe między regionami i krajami (por. np. Beine i in. 2008, Faggian i in. 2019). Mieszkańcy obszarów słabiej rozwiniętych migrują do wyżej rozwiniętych regionów czy krajów w poszukiwaniu lepszych możliwości edukacyjnych, zawodowych i życiowych, co osłabia prorozwojowe efekty wytwarzania zasobu kapitału ludzkiego w instytucjach edukacyjnych czy miejscach pracy obszaru macierzystego. Migracje prowadzące do „wypłukiwania” zasobów ludzkich (por. Myrdal 1958) czy „drenażu mózgow” (Bhagwati, Hamada 1974) mają negatywny wpływ na potencjał i perspektywy rozwojowe słabiej rozwiniętych regionów – o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, słabo zurbanizowanych, a często także niskiej dostępności komunikacyjnej i peryferyjnym

położeniu. Regiony Polski Wschodniej, a wśród nich także województwo lubelskie, charakteryzują się relatywnie większymi odpływami ludności do innych regionów, ale mają także długą tradycję migracji zagranicznych (por. Celińska-Janowicz, Miszczuk 2010).

W krajowych badaniach migracji uwzględniających perspektywę regionalną przepływy ludności są przybliżane najczęściej za pomocą danych GUS o zmianach miejsca zameldowania. Obok niedoszacowania zjawiska migracji, istotnym ograniczeniem tych danych jest brak informacji o wieku osób migrujących. Tymczasem w cyklu życia migracje często wiążą się z określonymi wydarzeniami, takimi jak rozpoczęcie lub zakończenie różnych etapów edukacji, wejście na rynek pracy czy zawarcie małżeństwa (por. Bailey 2009). Każde z tych wydarzeń różni się pod względem skali, kierunków i motywów migracji, odmienne może być także znaczenie czynników skłaniających do emigracji związanych z regionem macierzystym oraz czynników przyciągających – związanych z miejscem docelowym. Inne powinny być również wzorce i motywy migracji wewnętrznych i zagranicznych.

Prezentowany artykuł przybliży zjawisko zagranicznych migracji pomaturalnych. Migracje zagraniczne są mniej liczne od wewnętrznych, co przekłada się na ich mniejszy wpływ na wielkość zasobów kapitału ludzkiego. Z drugiej strony, ten strumień migracji może być interesujący ze względu na potencjalne unikalne cechy przynajmniej niektórych osób z tej grupy (np. utalentowane jednostki wybierające edukację na najlepszych światowych uczelniach) oraz na kierunki migracji – wskazujące na możliwość istnienia mniej oczywistych motywów migracji. Ze względu na trudności badawcze, ten strumień migracji pozostaje dotychczas bardzo słabo rozpoznany, a krajowa literatura w tym obszarze opiera się najczęściej na badaniach zamiarów migracyjnych uczniów szkół średnich¹. Na tym tle celem niniejszej publikacji jest identyfikacja i ocena natężenia, selektywności i kierunków zagranicznych migracji pomaturalnych. Realizując cel badawczy, skorzystano z unikalnych danych pochodzących z pięciu edycji pełnych badań losów absolwentów szkół średnich w Lublinie, które dostarczyły informacji o migracjach zagranicznych 572 osób, dodatkowo uzupełniając dyskusję o wnioski z badań jakościowych uzdolnionej młodzieży szkół średnich.

Dalsza część artykułu składa się z czterech części. W pierwszej dokonano przeglądu literatury, wskazując wybrane teorie migracji, a następnie kierunki badań migracji pomaturalnych w Polsce. W drugiej opisano dane oraz strategię badawczą. W trzeciej części przedstawiono wyniki wraz z dyskusją, omawiając najpierw skalę migracji zagranicznych i cechy zwiększające prawdopodobieństwo wyjazdu, a następnie kierunki migracji, rozróżniając migracje edukacyjne i zarobkowe. W ostatniej części znalazły się najważniejsze wnioski.

¹ Wątek ten jest szerzej omówiony w przeglądzie literatury.

Przegląd literatury

Większa gotowość do migracji osób młodych i dobrze wykształconych, zwłaszcza na duże odległości, jest jednym z najbardziej bezspornych ustaleń badań nad migracjami (White, Lindstrom 2005, Nathan 2014). Analizy migracji w cyklu życia prowadzone w różnych krajach i w różnych skalach przestrzennych (np. Clark 2013, Bernard, Bell 2015) ukazują, że współczynnik emigracji w przekroju grup wieku osiąga szczyt u osób w wieku dwudziestu kilku lat, po czym stopniowo maleje. Okres o wysokim prawdopodobieństwie migracji koreluje z ukończeniem szkół wyższych i pierwszymi latami aktywności na rynku pracy, jednak stopy emigracji w wieku przejścia ze szkół średnich do wyższych również są wyraźnie wyższe niż w pozostałych grupach wieku.

Poszukując wyjaśnień selektywności migracji, warto zwrócić uwagę zwłaszcza na dwie teorie: migracji kapitału ludzkiego oraz poszukiwań. W teoriach nawiązujących do koncepcji kapitału ludzkiego (por. Sjaastad 1962) migracje ekonomiczne osób młodych są racjonalnymi decyzjami jednostek, które dążą do maksymalizacji dochodów z posiadanego kapitału ludzkiego: decyzja o migracji jest podejmowana wtedy, gdy stopa zwrotu z wykształcenia w obszarze przyjmującym jest większa od korzyści możliwych do osiągnięcia w obszarze pochodzenia. W koncepcji „rynku imigracji” Borjas (1989) udowodnił, że rozważając zmianę kraju zamieszkania, jednostka bierze pod uwagę wiele krajów docelowych i wybiera najbardziej wartościową alternatywę, uwzględniając w decyzji przede wszystkim wielkość dochodów oraz koszty i ograniczenia prawne migracji. Teorie koncentrujące się na kapitale ludzkim sugerują wyższą mobilność dobrze wykształconych, młodych osób z regionów i krajów słabo rozwiniętych, które migrują w poszukiwaniu wyższych płac lub, wcześniej, w poszukiwaniu możliwości akumulacji bardziej wartościowego kapitału ludzkiego w procesie edukacji.

Teoria poszukiwań oferuje nieco korzystniejsze – z perspektywy regionów słabiej rozwiniętych – ustalenia. Zakłada, że proces poszukiwania zatrudnienia jest etapowy: najpierw na podstawie wyceny własnego kapitału ludzkiego jednostka określa oczekiwania dotyczące zatrudnienia, formułując płacę progową, następnie poszukuje oferty spełniającej ustalone warunki, a po odnalezieniu takowej akceptuje ją i kończy proces poszukiwań (por. Faggian 2021). Modele poszukiwań zakładają więc możliwość podjęcia zatrudnienia w regionie macierzystym pomimo dostępności lepiej płatnych ofert gdzie indziej, o ile oferta w swoim regionie spełni określone wcześniej wymagania i zostanie znaleziona pierwsza. Rozwinięcia teorii poszukiwań oferują założenia uwzględniające heterogeniczność ofert pracy czy ich zróżnicowanie geograficzne. Jej założenia mogą okazać się użyteczne także do analizy decyzji edukacyjnych.

Decyzje o opuszczeniu kraju pochodzenia są też uwarunkowane innymi czynnikami, co znajduje odzwierciedlenie w bogatym dorobku teoretycznym. Mając na uwadze cel i zakres artykułu, kilka z nich zasługuje na uwagę. Teoria sieci migracyjnych dostrzega znaczenie relacji między osobami rozważającymi decyzję o wyjeździe a emigrantami – którzy udzielają informacji i pomocy na miejscu, zmniejszając w ten sposób koszty ekonomiczne, społeczne i psychologiczne

związane z migracją. Teorie instytucjonalne wskazują na rolę powiązań między organizacjami (np. instytucjami edukacyjnymi), regulacji oraz innych formalnych i nieformalnych reguł kształtujących decyzje migracyjne. Użyteczna może być również teoria czynników wypychających i przyciągających (*pull-push*) E. Lee, odnoszących się do cech regionu macierzystego, docelowego oraz przeszkód pośrednich (por. Górny, Kaczmarczyk 2003, Janicki 2007). Warto zwrócić uwagę także na grawitacyjne teorie migracji, które modelują kierunki i wielkość migracji między regionami na podstawie ich potencjału (np. liczbie ludności) oraz odległości geograficznej (Faggian i in. 2019).

Tradycyjnie uważano, że młodzież kończąca szkoły średnie migruje na bliższe odległości od osób o kilka lat starszych, znajdujących się na kolejnych etapach cyklu życia (White, Lindstrom 2005). W ostatnich dwóch dekadach nastąpiło jednak wyraźne nasilenie zagranicznych migracji studenckich. Dane UNESCO (2024) potwierdzają, że o ile w 2000 r. udział studentów zagranicznych² w Europie i Ameryce Północnej wynosił 3,6%, to w 2022 r. zwiększył się do 8%. Dane o zagranicznych migracjach studenckich z Polski ukazują wzrost odsetka migrujących w tym okresie z 0,9% do 1,8%, przy czym szybszy wzrost następował w latach 2004–2008 i 2014–2020. Rosnącej mobilności studentów towarzyszył wzrost udziału migracji studenckich w migracjach ogółem (OECD 2018). W przypadku migracji zarobkowych najwyższą mobilność geograficzną młodych ludzi obserwowano w pierwszych latach po akcesji Polski do UE, przy czym uboższe regiony wschodniej Polski okazały się nawet bardziej migracyjne od pozostałych (White i in. 2018).

Rozwojowi badań migracji absolwentów młodzieży w Polsce nie sprzyja fakt, że w statystyce publicznej migracje edukacyjne najczęściej nie są rejestrowane nawet jako pobyt czasowy. W warunkach braku dostępnych i rzetelnych danych częstą strategią jest badanie intencji migracyjnych uczniów szkół średnich w ramach badań ankietowych, najczęściej o zasięgu lokalnym lub regionalnym (np. Strzelecki, Wysocka 2015, Kiniorska, Brambert, red. 2021 czy Dolińska i in. 2020). Z kolei kierunki i uwarunkowania faktycznych migracji absolwentów szkół średnich przybliżają badania studentów w regionie przyjmującym, najczęściej o lokalnym zasięgu i realizowane techniką kwestionariuszową (np. Gębarowski 2012, Rokita-Poskart 2021). Maleszyk (2022), analizując napływy i odpływy migracyjne związane ze studiowaniem w Lublinie, wykorzystał dane z biur rekrutacji samych uczelni oraz z Bazy Ekonomicznych Losów Absolwentów ELA. Na tym tle wyróżnia się praca Herbsta (2009), w której skalę i kierunki międzyregionalnych migracji pomaturalnych zbadano dla wszystkich regionów na podstawie danych pochodzących z portalu naszaklasa.pl. Wymienione publikacje analizują jednak tylko migracje krajowe, tymczasem zagraniczne migracje pomaturalne są badane rzadko i najczęściej za pomocą metod jakościowych (Andrejuk 2013, White i in. 2018). Wyjątkiem są prace Maleszyka (2021a, b) na podstawie badań losów absolwentów szkół średnich z Lublina w latach 2016–2018. Koncentrują się one

² Tj. liczba studentów zagranicznych studiujących w danym kraju, wyrażona jako procent całkowitej liczby osób zapisanych na studia wyższe w tym kraju. UNESCO podaje sumaryczną wartość tego wskaźnika również dla kontynentów.

na selektywności migracji międzyregionalnych, w tym głównie migracji studenckich, potwierdzając wyższą stopę emigracji absolwentów z najwyższymi wynikami egzaminu maturalnego.

Dane i strategia badawcza

Dane wykorzystane w artykule pochodzą z pięciu edycji badań losów absolwentów szkół średnich (liceów i techników), realizowanego we współpracy z samorządem Lublina w latach 2016–2020. Brały w nim udział wszystkie szkoły publiczne prowadzone przez samorząd oraz większość pozostałych szkół prowadzonych przez inne podmioty, łącznie 21 liceów i 13 techników³. Jesienią każdego roku, po rozpoczęciu roku akademickiego, wychowawcy gromadzili informacje o miejscu nauki lub pracy, uczelni i kierunku rozpoczętych studiów uczniów swoich klas stosując różne sposoby kontaktu z byłymi wychowankami, jak kontakt przez media społecznościowe, spotkania bezpośrednie czy kontakt z członkami samorządów klasowych. Pracownicy administracyjni szkół wypełniali część kwestionariusza obejmującą płeć, miejsce pochodzenia – za które przyjęto miejsce zamieszkania w momencie rekrutacji do szkoły średniej, a także – w przypadku podejścia do egzaminu maturalnego – najwyższy wynik maturalny z przedmiotu zdawanego na poziomie rozszerzonym. W trakcie pięciu edycji badania zebrano dane dotyczące miejsc nauki i/lub pracy 16 793 absolwentów – co stanowi 89,3% absolwentów szkół uczestniczących w badaniu oraz około 83,0% absolwentów wszystkich szkół w Lublinie. Wskaźnik odpowiedzi wahał się od 86,1% w 2019 r. do 92,4% w latach 2016 i 2017. Warto zauważyć, że prawie 45,6% młodych respondentów pochodziło spoza miasta Lublin, głównie z miejscowości położonych w promieniu 30 km od granic administracyjnych miasta. Informacje o strukturze badanych przedstawia tabela 1.

Celem niniejszej publikacji jest identyfikacja i ocena natężenia, selektywności i kierunków zagranicznych migracji pomaturalnych. Realizując ten cel, w pierwszej kolejności charakteryzowano migracje za pomocą metod statystyki opisowej, przede wszystkim miar struktury. Głównym wskaźnikiem natężenia migracji są stopy (współczynniki) migracji zagranicznych, tj. udział absolwentów danej kategorii emigrujących za granicę do całkowitej liczby absolwentów tej kategorii o zidentyfikowanych losach. Dla porównania prezentowano także stopy migracji krajowych, przyjmując region lubelski jako region macierzysty, co oznacza sprowadzenie migracji krajowych do migracji międzyregionalnych. Do oceny związku między zestawem zmiennych opisujących dostępne informacje o badanych a decyzją o migracji wykorzystano modele logitowe, które są adekwatne dla wyjaśnienia zmienności dychotomicznych zmiennych zależnych (Hosmer i in. 2013) i są często stosowane w badaniach migracji (np. Capuano 2012, Herbst i in. 2017, Tosi i in. 2019). Ze względu na niewielki udział migrantów zagranicznych

³ Z badania wyłączone zostały szkoły specjalne i szkoły dla dorosłych. W szkołach niepublicznych, które nie wzięły udziału w badaniu, kształciło się mniej niż 5% absolwentów.

Tabela 1. Struktura absolwentów szkół średnich w Lublinie uczestniczących w badaniach w latach 2016–2020

Cecha	Łącznie		Migracje krajowe		Migracje zagraniczne	
	n	%	n	%	n	%
Razem	16793	100	3003	100	572	100
Płeć						
Kobiety	9437	56,2	1604	53,4	351	61,4
Mężczyźni	7336	43,7	1396	46,5	220	38,5
b.d.	20	0,12	3	0,10	1	0,17
Szkoła średnia						
Liceum	11675	69,5	2475	82,4	371	64,9
Technikum	5118	30,5	528	17,6	201	35,1
Pochodzenie						
Lublin	9105	54,2	1738	57,9	301	52,6
poza Lublinem	7664	45,6	1261	42,0	270	47,2
b.d.	24	0,14	4	0,13	1	0,17
Podchodzenie/dopuszczenie do egzaminu maturalnego						
Tak	15557	92,6	2961	98,6	503	87,9
Nie	1236	7,4	42	1,4	69	12,1
Matura międzynarodowa						
Tak	278	1,7	142	4,7	81	14,2
Nie	16515	98,3	2861	95,3	491	85,8
Kontynuacja nauki						
Tak	13875	82,6	2921	97,3	267	46,7
Nie	2897	17,3	79	2,6	303	53,0
b.d.	21	0,13	3	0,10	2	0,35
Edycja badania						
2016	3198	19,0	515	17,1	106	18,5
2017	3626	21,6	622	20,7	140	24,5
2018	3289	19,6	569	18,9	119	20,8
2019	3396	20,2	630	21,0	105	18,4
2020	3284	19,6	667	22,2	102	17,8

Źródło: opracowanie własne.

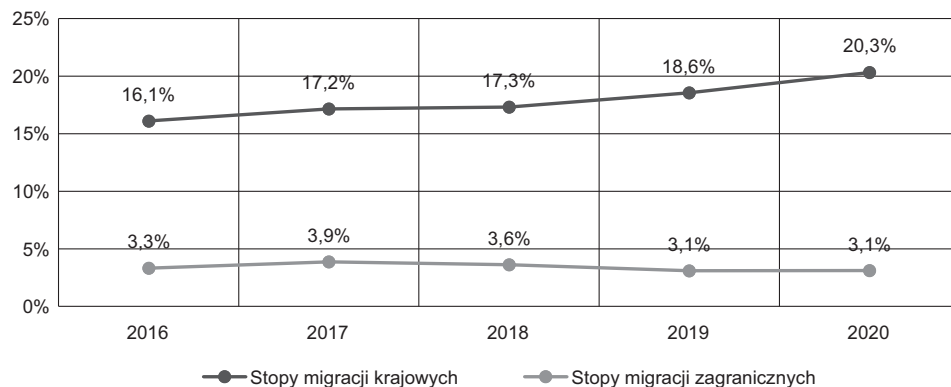
zbiorowości (3,1%) zastosowano procedurę rekomendowaną przez Gruszczyńskiego (2012): spośród osób pozostałych w kraju wylosowano grupę 572 osób – równą liczbie absolwentów migrujących poza kraj. Następnie potwierdzono, że struktura uzyskanej próby pod względem kluczowych zmiennych jest zbliżona do miar dla wyjściowej zbiorowości. Dla tak uzyskanej próby dobieranej oszacowano pierwszy model. Osoby rozpoczynające kształcenie wyraźnie różnią się jednak od osób emigrujących w celach zarobkowych, dlatego oszacowano dwa kolejne modele logitowe, osobno dla każdego rodzaju migracji. Uzupełnieniem podstawowych badań była również analiza transkrypcji 8 indywidualnych wywiadów

pogłębionych i wywiadu grupowego, przeprowadzonych jesienią 2020 r. Respondentami byli przedstawiciele uzdolnionej młodzieży z lubelskich szkół średnich w różnym wieku, uczący się w klasach przygotowujących do matury międzynarodowej. W części wywiadu poświęconej migracjom, zadawane pytania dotyczyły intencji migracyjnych, w tym poziomu pewności decyzji o wyjeździe, kierunku przemieszczeń oraz czynników migracji związanych z regionem macierzystym i krajem docelowym. Badana młodzież była pytana o własne oceny, ale także o opinie dominujące wśród szkolnych rówieśników (por. Bielecka-Prus 2021).

Wyniki i dyskusja

Skala i selektywność migracji zagranicznych

Dane z pięciu edycji losów absolwentów łącznie ukazują, że 21,3% badanych absolwentów lubelskich szkół średnich kontynuowało edukację lub pracowało poza województwem lubelskim. Stopy migracji krajowych i zagranicznych wyniosły 17,9% i 3,4% (por. dane z tabeli 1), a stopa migracji studenckich – 1,9%. Stopy migracji międzyregionalnych i zagranicznych (tj. liczba osób emigrujących kolejno poza region lub za granicę do liczby absolwentów ogółem) w poszczególnych latach badania prezentuje rycina 1. W analizowanym okresie stopa migracji wewnętrznych wykazywała się słabą tendencją wzrostową, natomiast zmiany migracji zagranicznych były niewielkie. Warto zauważyć, że w naznaczonym pandemią roku 2020 stopa migracji zagranicznych nie uległa zmianie. W zestawieniu z porównywalnymi danymi poziom migracji zagranicznych nie wydaje się wysoki. Według UNESCO średnia stopa emigracji studenckich z Polski w okresie 2016–2020 wyniosła 1,7%. Findlay i in. (2010), badając młodzież z Wielkiej Brytanii, potwierdzili, że odsetek absolwentów aplikujących na studia zagraniczne wyniósł 2,8% w szkołach publicznych i 5,5% w szkołach niepublicznych. Przynajmniej

Ryc. 1. Stopy krajowych i zagranicznych migracji pomaturalnych absolwentów lubelskich szkół średnich w latach 2016–2020

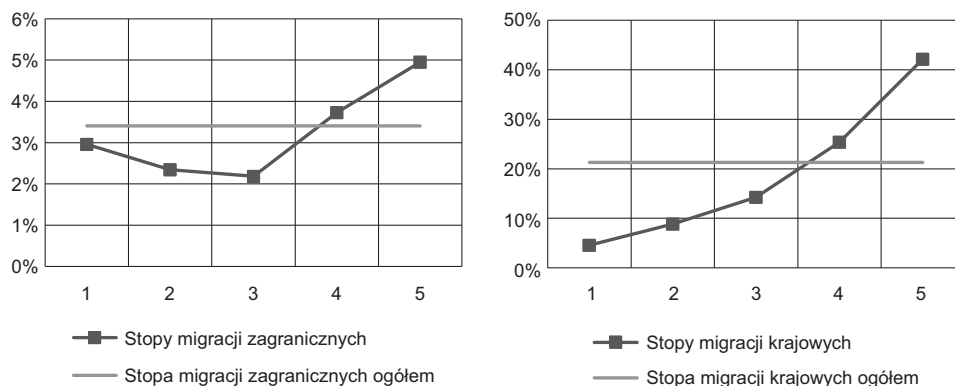
Źródło: opracowanie własne.

w odniesieniu do migracji edukacyjnych dane nie potwierdzają, by peryferyjne położenie i niski poziom rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego przyczyniały się do nasilenia migracji studenckich.

Uwarunkowania związane z regionem macierzystym mogą jednak mieć istotne znaczenie w przypadku migracji zarobkowych. Dane w tabeli 1 potwierdzają, że ponad 10% absolwentów, którzy nie kontynuują edukacji, migruje poza Polskę. Co więcej, prawdopodobieństwo wyjazdu za granicę w tej grupie jest kilkakrotnie większe niż migracji do innych regionów w Polsce. W kontekście teorii migracji taką sytuację można interpretować jako przejaw silnej motywacyjnej funkcji różnicy płacowej między regionem i krajem pochodzenia a krajem docelowym. Taka sytuacja może też świadczyć o niskich szansach zatrudnieniowych na regionalnym rynku pracy absolwentów oraz o wyższej płacy progowej od płac możliwych do otrzymania w regionie lubelskim.

Zarówno w przypadku migracji krajowych, jak i zagranicznych częściej migrowały kobiety. Wśród absolwentów migrujących za granicę udział kobiet wyniósł 61% i był wyższy od udziału kobiet w migracjach krajowych o prawie 8 punktów procentowych. To, co istotnie odróżnia absolwentów szkół średnich migrujących za granicę od osób migrujących w kraju, to cel wyjazdu. W przypadku migracji krajowych ponad 97% osób wyjeżdża, by kontynuować naukę, podczas gdy większość zbadanych migrantów zagranicznych (53%) nie podjęło dalszej edukacji. Warto zauważyć, że zdecydowaną większość (73%) spośród kontynuujących naukę za granicę stanowiły kobiety, natomiast w przypadku zagranicznej migracji ekonomicznej udział kobiet i mężczyzn był niemal identyczny. Takie wyniki są spójne z ustaleniami empirycznymi wskazującymi przewagę kobiet wśród migrujących absolwentów i osób o wysokich kwalifikacjach (Faggian i in. 2007, Docquier i in. 2009).

Warto zwrócić uwagę także na zależność między stopą migracji a uzyskanym wynikiem z egzaminu maturalnego. Na rycinie 2 zaprezentowano stopy migracji

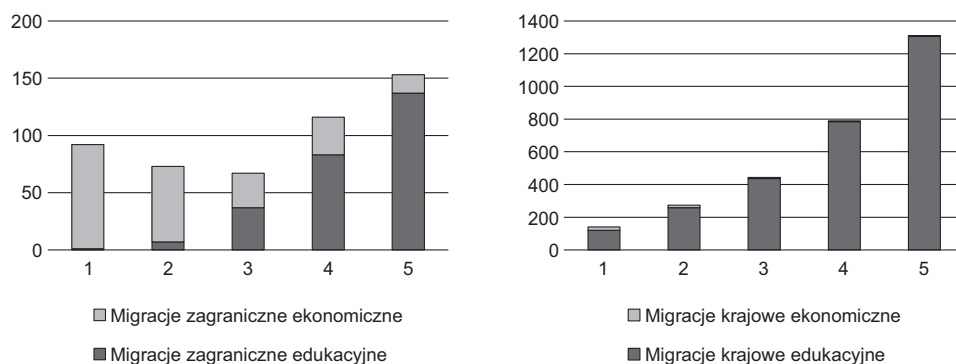

Ryc. 2. Stopy migracji (%) absolwentów szkół średnich w Lublinie w zależności od wyniku maturalnego (rozkład kwintylowy), lata 2016–2020

Uwagi: kwintyl 1 to 20% osób z najniższymi wynikami z matury.

Źródło: opracowanie własne.

krajowych i zagranicznych w 5 grupach kwintylowych. W przypadku migracji krajowych pozytywna selekcja do migracji jest ewidentna: 20% absolwentów o najwyższych wynikach migruje ponad 9 razy częściej od swoich rówieśników z kwintyla o najniższych wynikach. W przypadku migracji zagranicznych wykres stopy migracji ma kształt bardziej zbliżony do litery U. Oznacza to, że poza Polskę wyjeżdżały głównie osoby z najlepszymi wynikami maturalnymi, natomiast najniższą stopę migracji zagranicznych mieli absolwenci środkowego kwintyla. Nietypowy rozkład skłonności do migracji w zależności od wyniku maturalnego można wyjaśnić analizując cele wyjazdu (ryc. 3). Osoby z niskimi wynikami maturalnymi decydujące się na wyjazd za granicę migrowały głównie w celach zarobkowych. Dotyczy to również uczniów, którzy nie podeszli do egzaminu dojrzałości. Na migrację studencką decydują się przede wszystkim absolwenci z najwyższymi wynikami. Najbardziej mobilną grupą okazują się maturzyści zdający maturę międzynarodową – stopa migracji krajowych dla tej grupy wyniosła 51%, a stopa migracji zagranicznych – aż 29%.

Ryc. 3. Migracje edukacyjne i zarobkowe absolwentów lubelskich szkół średnich w zależności od wyniku maturalnego (rozkład kwintylowy), lata 2016–2020

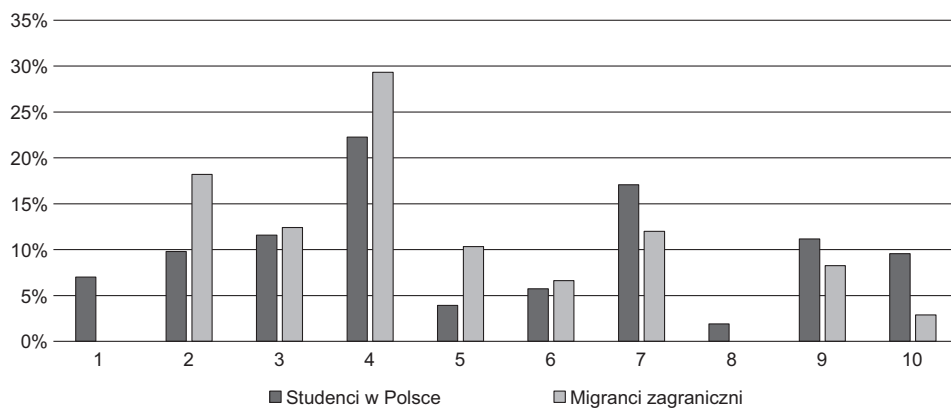
Uwagi: kwintyl 1 to 20% osób z najniższymi wynikami z matury.

Źródło: opracowanie własne.

W badanej próbie można zauważyć zależność pomiędzy rodzajem szkoły średniej a skalą migracji zagranicznej – częściej migrowali absolwenci lubelskich techników (stopa migracji 3,9%) niż liceów (3,1%). Absolwenci liceów migrują przeważnie w celach edukacyjnych, natomiast absolwenci techników najczęściej nie kontynuują edukacji i podejmują zatrudnienie. Statystyki opisowe nie pozwalają jednak rozstrzygnąć, w jakim stopniu różnice te są związane z uzyskiwaniem umiejętności zawodowych w technicach, a w jakim – z niższymi wynikami maturalnymi w tych szkołach.

Analizie poddano również dziedziny dalszego kształcenia migrantów zagranicznych objętych badaniem, wykorzystując klasyfikację ISCED-F 2013. Informacje uzyskane w badaniu absolwentów umożliwiły identyfikację dziedzin kształcenia 242 osób, tj. 90% zagranicznych migrantów edukacyjnych. W celach porównawczych struktura kształcenia migrantów została zestawiona

z analogicznymi danymi GUS o studentach w Polsce w latach 2016–2020. Dane na rycinie 4 ukazują różnice w wyborze kierunków studiów między studentami krajowymi a migrantami zagranicznymi. Najbardziej wyraźna dysproporcja występuje w dziedzinach: biznes, administracja i prawo oraz nauki humanistyczne i sztuka, które są stosunkowo częściej wybierane przez absolwentów migrujących poza Polskę. Relatywnie mniejszą popularnością cieszą się natomiast studia zagraniczne na kierunkach w dziedzinie technika, przemysł, budownictwo czy usługi, a żaden migrujący absolwent nie wybrał dziedzin: kształcenie oraz rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i weterynaria. Wybory te można oceniać z perspektywy teorii kapitału ludzkiego. Różnice w popularności niektórych dziedzin mogą wynikać z niższych (np. 1, 8, 9) lub wyższych (4) płac absolwentów tych kierunków na tle innych kierunków – czy to w Polsce (np. Rocki 2021), czy w innych krajach (np. Grave, Goerlitz 2012). Z kolei wybór studiów zagranicznych w dziedzinie nauk humanistycznych i sztuki mogłyby tłumaczyć znacznie lepsze postrzeganie wartości tej edukacji za granicą na tle kształcenia w Polsce, analogicznie mniejszą popularność studiów w dziedzinach związanych z medycyną czy techniką można byłoby tłumaczyć dobrą opinią o krajowych uniwersytetach medycznych i technicznych.

Ryc. 4. Dziedziny dalszego kształcenia migrantów zagranicznych – absolwentów lubelskich szkół średnich, według klasyfikacji ISCED-F 2013 na tle dziedzin kształcenia studentów w Polsce w latach 2016–2020

Objaśnienia: 1 – kształcenie; 2 – nauki humanistyczne i sztuka; 3 – nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja; 4 – biznes, administracja i prawo; 5 – nauki przyrodnicze, matematyka i statystyka; 6 – technologie teleinformacyjne; 7 – technika, przemysł, budownictwo; 8 – rolnictwo; 9 – zdrowie i opieka społeczna; 10 – usługi.

Źródło: opracowanie własne i dane GUS.

Wywiady przeprowadzone z młodzieżą wskazują, że czynniki związane z jakością edukacji mają, jak się wydaje, większe znaczenie niż oczekiwania związane z przyszłymi płacami i karierą na rynku pracy. Badani, uzasadniając decyzje o migracji zagranicznej, jako główny czynnik wypychający wskazali systemowe i jakościowe problemy polskiego systemu edukacji. Szczególnie podkreślana była

przewaga zagranicznych uczelni, które ich zdaniem oferują bardziej nowoczesne i praktyczne podejście do nauczania. Wśród konkretnych korzyści edukacyjnych badani wymienili możliwość odbywania płatnych staży oraz naukę w międzynarodowym środowisku. Polski system edukacji był postrzegany jako nieefektywny i niedostosowany do współczesnych wymagań rynku pracy.

Wpływ różnych cech absolwentów na prawdopodobieństwo migracji zagranicznej oceniono, szacując trzy modele logitowe: dla wszystkich migrantów zagranicznych, migrantów zagranicznych edukacyjnych oraz migrantów zagranicznych ekonomicznych. W tabeli 2 ujęto najważniejsze wyniki końcowych modeli: ilorazy szans z ich istotnością oraz miary dopasowania modeli.

Tabela 2. Ilorazy szans dla modeli logitowych wyjaśniających prawdopodobieństwo migracji zagranicznych absolwentów lubelskich szkół średnich (2016–2020)

Zmienna, miary dopasowania modelu	(a) Migracje zagraniczne (ogółem)		(b) Migracje edukacyjne		(c) Migracje ekonomiczne	
	iloraz szans	p	iloraz szans	p	iloraz szans	p
Płeć – kobieta	1,400	0,010	2,024	<0,001	.	.
Rodzaj szkoły – technikum	1,952	<0,001	.	.	2,715	<0,001
Rezygnacja (nie dopuszczenie) do egzaminu maturalnego	2,915	<0,001	.	.	1,567	0,090
Matura międzynarodowa	49,262	<0,001	69,606	<0,001	.	.
Wynik egzaminu maturalnego (0–100)	1,008	0,002	1,044	<0,001	0,986	<0,001
Stała	0,340	<0,001	0,012	<0,001	0,575	<0,001
Liczba obserwacji	1140		836		874	
χ^2	142,096		335,499		124,673	
P	<,001		<,001		<,001	
R-kwadrat Nagelkerkego	0,156		0,463		0,183	
–2 logarytm wiarygodności	1438,280		710,323		1004,693	
% poprawnych predykcji ¹⁾	62,8		77,3		68,5	

Uwagi:

1. Wartości referencyjne kolejnych zmiennych: mężczyzna, zamieszkanie w Lublinie, liceum, zdawanie egzaminu maturalnego, niezdawanie matury międzynarodowej, edycja 2016.
2. Iloraz szans większy/mniejszy od 1 oznacza, że w badanej grupie (w porównaniu do grupy referencyjnej) istnieje większa/mniejsza szansa niedopasowania.
3. W ocenie trafności predykcji w modelach (b) i (c) uwzględniono przewagę osób pozostających w kraju i przyjęto próg podziału w klasyfikacji odpowiadający udziałowi tej grupy, tj. 0,68.

Źródło: opracowanie własne.

W modelu (a) obejmującym wszystkie migracje zagraniczne, statystycznie istotnymi predyktorami okazały się: płeć, rodzaj ukończonej szkoły średniej, nieprzystąpienie do matury, zdawanie matury międzynarodowej oraz wynik egzaminu maturalnego. Częściej migrowały za granicę kobiety (o 40%) oraz absolwenci technikum (o 95%). Nieprzystąpienie do egzaminu maturalnego, niezależnie od przyczyny, niemal 3-krotnie zwiększało prawdopodobieństwo wyjazdu.

Szczególnie silną determinantą okazało się zdawanie matury międzynarodowej – ta grupa absolwentów niemal 50-krotnie częściej decydowała się na migrację zagraniczną w porównaniu do pozostałych maturzystów. Istotny wpływ na prawdopodobieństwo wyjazdu wywierał także wynik egzaminu maturalnego – wzrost tego wyniku o jeden punkt zwiększał prawdopodobieństwo migracji przeciętnie o 0,8%. Wpływ miejsca pochodzenia ucznia, tj. czy w momencie rekrutacji do szkoły średniej mieszkał w Lublinie czy poza nim, okazał się nieistotny statystycznie. W modelu kontrolowano także rok badania, którego efekt także okazał się nieistotny.

Statystyki opisowe ukazały znaczne różnice między migracjami edukacyjnymi i ekonomicznymi, dlatego oszacowano dla nich osobne modele (b i c, por. tab. 2). W przypadku migracji edukacyjnych kluczowe znaczenie miały: płeć, zdanie matury międzynarodowej oraz wynik egzaminu maturalnego. Wpływ płci był silniejszy niż w modelu ogólnym, kobiety podejmowały studia zagraniczne dwukrotnie częściej niż mężczyźni. Zmienna oznaczająca przystąpienie do matury międzynarodowej okazała się jeszcze istotniejszą determinantą wyjazdu. Takie osoby migrowały za granicę w celu kontynuacji nauki aż 70 razy częściej od tych z polską maturą. Efekt egzaminu maturalnego także był silniejszy niż dla migracji ogółem – każdy dodatkowy punkt zwiększał szansę migracji średnio o 4,4%.

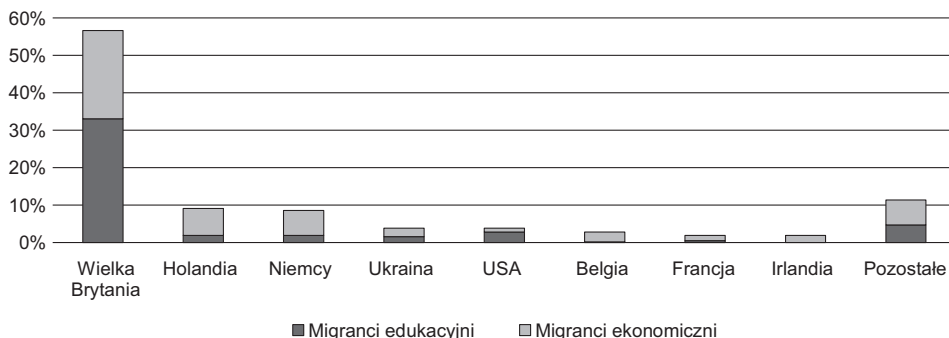
Z kolei w modelu migracji ekonomicznych istotnymi predyktorami okazały się: rodzaj szkoły i wynik maturalny oraz, na poziomie istotności 0,1, nieprzystąpienie do matury. Płeć w przypadku migracji ekonomicznych przestała być istotną zmienną, natomiast efekt rodzaju szkoły okazał się silniejszy: ukończenie technikum niemal 3-krotnie zwiększało szansę wyjazdu. Wpływ wyniku maturalnego na migracje był przeciwny niż w poprzednich modelach, każdy dodatkowy punkt zmniejszał szansę migracji średnio o 1,4%. Efekt nieprzystąpienia do matury, choć słabszy niż w pierwszym modelu, potwierdza jednak negatywną selekcję w odniesieniu do migracji ekonomicznych: w celach zarobkowych częściej wyjeżdżały osoby doświadczające porażki edukacyjnej.

Dopasowanie wyników modelu do danych empirycznych można uznać za zadowalające, przy czym wyraźnie lepiej dopasowany jest model dla migracji edukacyjnych. W tym kontekście pewną słabością modelu jest to, że trafność predykcji decyzji o migracji była wyraźnie niższa niż dla decyzji o pozostaniu w kraju. Wskazuje to na istnienie innych czynników determinujących migracje zagraniczne, nieuwjętych w modelu. Na podstawie literatury (np. Dustman, Glitz 2011), a także badań jakościowych ze zdolną młodzieżą można zakładać wpływ poziomu dochodów gospodarstwa domowego.

Charakterystyka kierunków migracji

W grupie 572 migrantów zagranicznych informację o docelowym kraju migracji uzyskano dla 557 badanych. Absolwenci wyjechali do 28 różnych państw, w tym do 21 w celu kontynuacji edukacji. Do krajów europejskich wyemigrowało łącznie 95% migrantów zagranicznych. Poza Europą podstawowe kierunki migracji to USA i Kanada, pojedyncze osoby migrowały także do Izraela, Meksyku, Chin

i Australii. Rycina 5 prezentuje informacje o ośmiu najważniejszych krajach docelowych migracji zagranicznych (z liczbą emigrantów większą od 10), z uwzględnieniem celu wyjazdu.

Ryc. 5. Najważniejsze kierunki pomaturalnych migracji zagranicznych absolwentów lubelskich szkół średnich w latach 2016–2020

Źródło: opracowanie własne.

Wśród krajów europejskich zdecydowanie najczęściej wybieranym kierunkiem była Wielka Brytania, do której udało się aż 56,6% wszystkich migrantów zagranicznych. To znacznie więcej niż analogiczny udział Wielkiej Brytanii w migracjach na pobyt stały w okresie 2016–2020 według danych GUS, który wyniósł 23,1% (GUS 2023). Z drugiej strony, zbliżoną wartość otrzymał Herbst (2012) na podstawie danych z portalu *nasza klasa* o zagranicznych migracjach absolwentów szkół wyższych w latach 2008 i 2009 – 50,5%. Tym, co odróżnia migrację do Wielkiej Brytanii od innych głównych kierunków migracji w Europie, jest przewaga liczby migrantów kontynuujących edukację nad migrantami ekonomicznymi. Jednak skala i struktura tej migracji zmieniała się w okresie badania. Największy rozmiar migracji do Wielkiej Brytanii przypada na rok 2017, po czym liczba migrantów corocznie zmniejszała się, osiągając w 2020 r. dwukrotnie niższą wielkość. Doprowadziło to do zmniejszenia udziału migracji do Wielkiej Brytanii z blisko 70% w 2017 do niespełna 50% w 2020 r., przy czym spadki dotyczyły zarówno osób wyjeżdżających w celach ekonomicznych, jak i edukacyjnych. Wyniki badań są w tym zakresie częściowo zbieżne z danymi o migracjach stałych GUS (2023): łączna liczba migrantów na pobyt stały wprawdzie malała, ale udział Wielkiej Brytanii wykazywał jedynie niewielkie wahania. Okazuje się więc, że migracje młodzieży, zarówno studenckie, jak i ekonomiczne, okazały się bardziej wrażliwe na czynniki zniechęcające do migracji do Wielkiej Brytanii – takie jak proces wyjścia z UE po referendum dotyczącym opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej 23 czerwca 2016 r. (formalnie zakończony w 2020 r.), niepewność związana z ograniczeniem swobodnego przepływu osób i przyszłym statusem migrantów czy skutki gospodarcze Brexitu – np. deprecjacja funta czy pogorszenie sytuacji na rynku pracy, a w 2020 r. dodatkowo ograniczenia wywołane pandemią COVID-19 (por. Portes 2022).

Warto także zwrócić uwagę na silną pozycję krajów anglosaskich jako miejsc docelowych. Wynik ten nie jest zaskakujący w kontekście znaczenia języka angielskiego w światowej edukacji i nauce oraz wysokich umiejętności językowych młodzieży, zwłaszcza tej zdającej maturę międzynarodową. Wybory te można jednak oceniać także jako inwestycję w kapitał ludzki – zarówno studia, jak i praca w kraju anglosaskim pozwalają na rozwój umiejętności językowych i potwierdzają ich akumulację przyszłym pracodawcom, co powinno – zgodnie z teorią kapitału ludzkiego – znaleźć odzwierciedlenie w płacach i perspektywach rozwoju zawodowego.

Wśród absolwentów migrujących w celach edukacyjnych 233 osoby wskazały łącznie 112 różnych instytucji szkolnictwa wyższego. Listę 12 najczęściej wybieranych uczelni ze wskazaniem ich miejsca w rankingu szanghajskim 1000 najlepszych uczelni prezentuje tabela 3. Trzy z nich uzyskały miejsce wśród stu najwyższej sklasyfikowanych uczelni, cztery kolejne zajmowały miejsca w drugiej setce, a 9 z nich ujęto w rankingu. Dla porównania w edycji rankingu z 2020 r. znalazło się 8 polskich uczelni, w tym Uniwersytet Warszawski – w czwartej, a Uniwersytet Jagielloński – w piątej setce. Można więc dojść do wniosku, że międzynarodowa mobilność studencka, przez edukację na uczelniach o dobrej renomie i doświadczenia zdobywane w międzynarodowym środowisku, pozwala migrującym absolwentom zwiększyć własny kapitał ludzki. Z drugiej strony, w badanym okresie tylko 3 osoby rozpoczęły edukację na najbardziej prestiżowych uniwersytetach z pierwszej dziesiątki listy szanghajskiej: dwie w Cambridge i jedna w Oxfordzie.

Tabela 3. Uczelnie zagraniczne najczęściej wybierane przez absolwentów lubelskich szkół wraz z ich miejscem w rankingu szanghajskim (2016–2020)

Uczelnia (miasto)	Liczba migrantów	Pozycje w rankingu szanghajskim w latach 2016–2020
Aberystwyth University (Aberystwyth)	17	801–1000
De Montfort University (Leicester)	13	poza rankingiem
University of Glasgow (Glasgow)	9	151–200
University of Edinburgh (Edynburg)	9	31–42
Liverpool University (Liverpool)	6	101–150
City University of London (Londyn)	6	701–1000
University of Westminster (Londyn)	6	poza rankingiem
University of Amsterdam (Amsterdam)	5	101–150
University College London (Londyn)	5	15–17
University of Manchester (Manchester)	5	33–38
London School of Economics and Political Science (Londyn)	5	151–200
University of West London (Londyn)	5	poza rankingiem
Coventry University (Coventry)	5	901–1000

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.shanghairanking.com.

Analiza losów absolwentów wskazuje na występowanie powiązań między wyborem konkretnych uczelni zagranicznych a szkołami średnimi, których

absolwenci podejmują studia za granicą. Absolwenci poszczególnych szkół średnich w Lublinie często wybierali te same uczelnie zagraniczne, tworząc widoczne wzorce preferencji charakterystyczne dla danej szkoły (np. Uniwersytet w Glasgow – uczniowie LO Paderewski, Uniwersytet w Edynburgu – uczniowie I LO). Z kolei 8 z 13 absolwentów wybierających De Montfort University wyjechało w 2017 r. Dodatkowo potwierdzono wzorce migracji grupowej – podejmowanie wspólnych decyzji o wyjeździe na studia zagraniczne absolwentów tych samych klas. Ustalenia te są spójne z teoriami sieci migracyjnych, wskazują na istotną rolę więzi rówieśniczych w kształtowaniu ścieżek edukacyjnych młodych ludzi. Dodatkowo wywiady z młodzieżą potwierdziły, obok wskazanego już przekonania o wyższości systemu edukacji za granicą nad systemem w Polsce, występowanie silnych motywacji związanych z chęcią zmiany w swoim życiu i doświadczenia innego stylu życia niż w Polsce, potwierdzając wartość wyjaśniającą teorii instytucjonalnych. Uwarunkowania regionalne, takie jak niski poziom rozwoju gospodarczego Lublina czy województwa lubelskiego, miały, jak się okazuje, niewielki wpływ na ich decyzje.

Podsumowanie

W artykule analizowano skalę zagranicznych migracji pomaturalnych, cechy migrantów oraz kierunki wyjazdów, korzystając z danych o migracjach zagranicznych 572 osób uzyskanych w badaniach losów absolwentów szkół średnich w Lublinie. Stopa migracji zagranicznych absolwentów wyniosła 3,4%, a niemal połowa osób z tej grupy rozpoczęła studia. Na tle danych z innych źródeł o zagranicznych migracjach studenckich poziom ten nie wydaje się wysoki. Znaczna okazuje się natomiast skala zagranicznych migracji zarobkowych wśród absolwentów niekontynuujących edukacji, co może wynikać z niekorzystnych perspektyw na rynku pracy regionu macierzystego, wynikających po części z niskiego poziomu rozwoju gospodarczego województwa lubelskiego. Natężenie migracji zagranicznych w badanych latach 2016–2020 nie ulegało znaczącym zmianom.

Selektywność migracji oceniono na podstawie wskaźników struktury oraz modeli logitowych. Potwierdzono wyższą mobilność kobiet (zwłaszcza w migracjach edukacyjnych) i absolwentów techników (zwłaszcza w migracjach ekonomicznych). Prawdopodobieństwo migracji studenckich poza Polskę wielokrotnie zwiększało zdawanie matury międzynarodowej, większą skłonność do migracji mieli także absolwenci z lepszymi wynikami egzaminu maturalnego. Determinanty migracji ekonomicznych okazały się odmiennie – ryzyko wyjazdu zwiększał gorszy wynik i nieprzystąpienie (lub niedopuszczenie) do zdawania tego egzaminu. Łączny efekt tych odmiennych wzorców selektywności migracji uwidocznił się w relacji zbliżonej kształtem do litery U, z najniższymi stopami migracji w środku rozkładu wyników edukacyjnych.

Wykazano także, że struktura kierunków kształcenia badanych emigrantów zagranicznych różni się od tej wybieranej przez młodzież w Polsce – relatywnie większą popularnością cieszyły się kierunki w dziedzinach: biznes, administracja

i prawo, nauki humanistyczne i sztuka czy nauki przyrodnicze i matematyczne. Najbardziej popularnym kierunkiem migracji studenckich i zarobkowych była Wielka Brytania, jednak popularność tego kraju wyraźnie zmniejszyła się w okresie badania. Konsekwencje Brexitu okazują się znacznie silniej wpływać na migracje pomaturalne niż na wyjazdy na pobyt stały podawane przez GUS. Młodzież najczęściej wybierała uczelnie lokujące się wyżej w rankingu szanghajskim od najlepszych uczelni w Polsce, choć niewielu absolwentów rozpoczęło studia na uczelniach sklasyfikowanych w pierwszej setce zestawienia. Zarówno struktura kierunków kształcenia, jak i decyzje o wyborze kraju docelowego pozostają spójne z ustaleniami teorii kapitału ludzkiego oraz socjologicznych teorii migracji: teorii sieci migracyjnych i teorii instytucjonalnych.

Wywiady z utalentowaną młodzieżą zwiększyły wiedzę o motywach migracji studenckich – były nimi zwłaszcza przekonanie o wyższości systemów edukacji w krajach zachodnich nad systemem w kraju, chęć zmiany w swoim życiu i doświadczenia innego stylu życia niż w Polsce, natomiast poziom rozwoju miasta czy regionu macierzystego miał niewielki wpływ na ich decyzje. Migracje tej grupy wydają się determinowane przede wszystkim czynnikami przyciągającymi, związanymi z obszarem docelowym. Rola czynników wypychających, specyficznych dla regionu macierzystego, w przypadku migracji edukacyjnych jest niewielka, natomiast wydaje się bardziej istotna dla migracji ekonomicznych. Na koniec warto zaznaczyć, że przeprowadzone badania nie dostarczają jednoznacznej odpowiedzi o skutki zagranicznych migracji pomaturalnych dla rozwoju Lublina i województwa lubelskiego. Informacje o skali, a szczególnie o selektywności emigracji pomaturalnych wydają się jednak wskazywać na raczej niewielkie – w skali makroekonomicznej – konsekwencje dla rozwoju gospodarczego regionu, zwłaszcza na tle znacznie większych i silnie selektywnych migracji krajowych.

Konflikt interesów / wkład autorów

Autorzy deklarują brak występowania konfliktu interesów.

Podział pracy przy artykule wyglądał następująco:

- konceptualizacja: PM,
- metodologia: PM, KG,
- organizacja badań: PM,
- analiza formalna: KG, PM,
- pisanie: KG, PM.

Literatura / References

- Andrejuk K. 2013. Europeizacja w diasporze: studenci polscy na uczelniach w Londynie po 2004 roku. Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- Bailey A. 2009. Population geography: lifecourse matters. *Progress in Human Geography*, 33(3): 407–418.
- Beine M., Docquier F., Rapoport H. 2008. Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and losers. *The Economic Journal*, 118(528): 631–652.

- Bernard A., Bell M. 2015. Smoothing internal migration age profiles for comparative research. *Demographic Research*, 32: 915–948.
- Bhagwati J., Hamada K. 1974. The brain drain, international integration of markets for professionals and unemployment: a theoretical analysis. *Journal of Development Economics*, 1(1): 19–42.
- Bielecka-Prus J. 2021. *Diagnoza Lublin 2030. Raport z badań jakościowych i działań partycypacyjnych*. Urząd Miasta Lublina, Lublin (https://lublin.eu/gfx/lublin/userfiles/_public/aktualnosci/2020/2021/diagnoza_lublin_2030_raport_z_badan_jakosciowych_i_dzialan_partycypacyjnych.pdf; dostęp: 29.11.2024).
- Borjas G.J. 1989. Economic theory and international migration. *International Migration Review*, 23(3): 457–485.
- Capuano S. 2012. The south-north mobility of Italian college graduates. An empirical analysis. *European Sociological Review*, 28(4): 538–549.
- Celińska-Janowicz D., Miszczuk A., Płoszaj A., Smętkowski M. 2010. Aktualne problemy demograficzne regionu Polski wschodniej. Raporty i analizy EUROREG, 5(10).
- Clark W. 2013. Life course events and residential change: Unpacking age effects on the probability of moving. *Journal of Population Research*, 30(4): 319–334.
- Docquier F., Lowell B.L., Marfouk A. 2009. A gendered assessment of highly skilled emigration. *Population and Development Review*, 35(2): 297–321.
- Dolińska A., Jończy R., Sleszyński P. 2020. Migracje pomaturalne w województwie dolnośląskim wobec depopulacji regionu i wymogów zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. *Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Wrocław.
- Dustmann C., Glitz A. 2011. Migration and education. [W:] E. Hanushek, S. Machin, L. Woessmann (red.), *Handbook of the Economics of Education*. 4. Elsevier, s. 327–439.
- Faggian A. 2021. Job Search Theory. [W:] M.M. Fischer, P. Nijkamp (red.), *Handbook of Regional Science*. Springer, Berlin, s. 481–495.
- Faggian A., McCann P., Sheppard S. 2007. Some evidence that women are more mobile than men: Gender differences in UK graduate migration behavior. *Journal of Regional Science*, 47(3): 517–539.
- Faggian A., Modrego F., McCann P. 2019. Human capital and regional development. [W:] E. Capello, P. Nijkamp (red.), *Handbook of regional growth and development theories*. EE Elgar, Cheltenham, s. 149–171.
- Findlay A., King R., Geddes A., Smith F., Stam A., Dunne M., Skeldon R., Ahrens J. 2010. Motivations and experiences of UK students studying abroad. *BIS Research Paper*, 8: 1–79.
- Gębarowski M. 2012. Oferta miasta akademickiego a oczekiwania studentów (na przykładzie Rzeszowa oraz studentów Politechniki Rzeszowskiej). *Marketing i Zarządzanie*, 23: 161–172.
- Górny A., Kaczmarczyk P. 2003. Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych. *Inst. Studiów Społecznych UW*, Warszawa.
- Grave B.S., Goerlitz K. 2012. Wage differentials by field of study – the case of German university graduates. *Education Economics*, 20(3): 284–302.
- Gruszczynski M. (red.) 2012. *Mikroekonometria. Modele i metody analizy danych indywidualnych*. Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- GUS 2023. Główne kierunki emigracji i imigracji na pobyt stały w latach 1966–2023 (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-na-pobyt-staly-w-latach-1966-2023,4,2.html>; dostęp: 25.11.2024).
- Herbst M. 2009. Tworzenie i absorpcja kapitału ludzkiego przez miasta akademickie w Polsce. *Studia Regionalne i Lokalne*, 10(38): 21–38.
- Herbst M. 2012. *Edukacja jako czynnik i wynik rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Herbst M., Kaczmarczyk P., Wójcik P. 2017. Migration of graduates within a sequential decision framework: evidence from Poland. *Central European Economic Journal*, 48: 1–18.
- Hosmer D., Lemeshow S., Sturdivant R. 2013. *Applied Logistic Regression*. 3rd Ed. John Wiley & Sons, New Jersey.
- Janicki W. 2007. Przegląd teorii migracji ludności. *Annales UMCS*, 62: 285–304.
- Kiniorska I., Brambert P. (red.) 2021. *Migracje pomaturalne na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego*. PAN, Komitet Przemysłowego Zagospodarowania Kraju, Warszawa.

- Maleszyk P. 2022. Migracje młodzieży i ich znaczenie dla potencjału demograficznego miast. Przykład Lublina. [W:] K. Markowski (red.), *Konsekwencje zmian demograficznych*. Rządowa Rada Ludnościowa – GUS, Warszawa, s. 68–86.
- Maleszyk P. 2021a. Outflow of Talents or Exodus? Evidence of youth emigration from one of the EU's peripheral regions in Poland. *Region*, 8(1): 33–51.
- Maleszyk P. 2021b. Migracje edukacyjne absolwentów szkół średnich. Przykład Lublina. *Studia Regionalne i Lokalne*, 23(84): 42–57.
- Myrdal G. 1958. *Teoria ekonomii a kraje gospodarczo nierozwinięte*. PWG, Warszawa.
- Nathan M. 2014. The wider economic impacts of high-skilled migrants: a survey of the literature for receiving countries. *IZA Journal of Migration*, 3: 4.
- OECD 2018. *International Migration Outlook 2018*. OECD Publishing, Paris.
- Portes J. 2022. Immigration and the UK economy after Brexit. *Oxford Review of Economic Policy*, 38: 82–96.
- Rocki M. 2021. The wage premium on higher education: Evidence from the Polish Graduate Tracking System. *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics*, 307(3): 47–61.
- Rokita-Poskart D. 2021. Ekonomiczne skutki migracji edukacyjnych do ośrodka akademickiego. Studium przypadku Opola, 306. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- Shanghai Ranking, Academic Ranking of World Universities (<https://www.shanghairanking.com/>; dostęp: 25.11.2024).
- Sjaastad L.A. 1962. The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, 70(5): 80–93.
- Strzelecki Z., Wysocka M. 2015. Rola czynników rozwoju regionalnego w kształtowaniu planów edukacyjnych i migracyjnych młodzieży wiejskiej województwa mazowieckiego. *Studia Obszarów Wiejskich*, 40: 35–49.
- Tosi F, Impicciatore R., Rettaroli R. 2019. Individual skills and student mobility in Italy: A regional perspective. *Regional Studies*, 53(8): 1099–1111.
- UNESCO 2024. Inbound and outbound internationally mobile students (<https://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3807>; dostęp: 25.11.2024).
- White A., Grabowska I., Kaczmarczyk P., Słany K. 2018. *The Impact of migration on Poland: EU mobility and social change*. UCL Press, London.
- White M.J., Lindstrom D.P. 2005. Internal migration. [W:] D.L. Poston, M. Micklin (red.), *Handbook of population*. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, s. 311–346.

International migration outflows among secondary-school graduates: evidence from the Lubelskie Region (Poland)

Abstract: The aim of the article is to identify and assess the intensity, selectivity, and destinations of post-secondary school international migration, which has so far been poorly recognized. The authors used a unique dataset from five editions of census-type surveys tracking the mobility of secondary school graduates in Lublin (Poland), conducted annually between 2016 and 2020, which provided information on the international migration patterns of 572 individuals. The article examines the scale and structure of both student and economic migration.

The international migration rate among graduates was 3.4%, with nearly half of migrated individuals studying at Higher Education Institutions (HEIs). The migration rate remained relatively stable during the studied period of 2016–2020, including the pandemic year of 2020. The selectivity of migration was assessed using structural indicators and logit models. Higher mobility was confirmed among women (especially in student migration) and graduates of technical schools (particularly in economic migration). The likelihood of student migration was significantly increased by obtaining an International Baccalaureate diploma, and graduates with higher final exam scores also displayed a greater propensity for migration. The determinants of economic migration were found to be different: the risk of migration was higher for those with lower exam scores or those who did not take (or were not eligible to take) the exam.

The research shows that fields of study chosen by migrants differed from those selected by their peers in Poland. Fields such as business, administration and law, humanities and arts, and natural sciences

and mathematics were relatively more popular abroad, whereas engineering, industry, construction, services, education, and agriculture, forestry, fisheries, and veterinary sciences were less popular. The United Kingdom was the most popular destination regarding both student and labor migration; however, its popularity significantly declined over the study period. What is more, the consequences of Brexit appear to have a much stronger impact on post-secondary migrations than on total permanent emigrations reported by Statistics Poland (GUS). Considering student migration, young individuals tend to choose HEIs ranked higher in the Shanghai Ranking than top Polish universities, though only a small number of graduates began studies at institutions ranked in the top 100. Both the decision on fields of study and university selection align with the findings of human capital theory and sociological theories of migration. Interviews with talented youth provided further insights into the motives behind their mobility, which included a belief in the superiority of Western education systems over the Polish one, a desire for life change, and the wish to experience a different lifestyle from that in Poland. The level of economic development of their home city or region had little influence on their decisions. Overall, this student migration appears to be primarily driven by pull factors associated with the destination area, while push factors specific to the home region play a minimal role. In the case of economic migration, on the other hand, the situation in the labor market of the home region appears to play a significant role.

Keywords: post-secondary school migration, international migration, student migration, human capital, Lubelskie Region, Poland